

PIERRE BOURDIEU'DA SOSYAL SERMAYE KAVRAMI

Selman YARCI*

Özet

Modern toplumlarda bireyselleşmenin beraberinde getirdiği sosyal bağlardaki zayıflama, toplumda güven duygusunun eksikliği, toplumsal ilişkilerin git gide zayıflaması gibi, toplumun sağlıklı bir şekilde devamını zora sokan sosyal hastalıkların giderilmesi hususunda bir çözüm önerisi olarak, Sosyal sermaye, sosyal bilimler alanında uzun zamandır tartışılan bir kavram olarak karşımıza çıkar. Sosyal bilimcilerin bir kısmı, sosyal sermaye kavramını toplumsal hastalıkların yegâne ilacı olarak sunarken, bir kısım sosyal bilimciler ise sosyal sermaye kavramına biraz daha ihtiyatlı yaklaşmayı tercih etmektedirler. Söz konusu bu düşünürler içerisinde zikredebileceğimiz Pierre Bourdieu, sosyal sermaye'yi toplumsal eşitsizliğin ve toplumda oluşturulmuş elitler iktidarının devamını sağlayan bir kaynak olarak görür. Bourdieu'ya göre, sosyal sermaye, toplumsal aktörlerin grup aidiyetleri, sosyal ve kültürel kodlar, Habitus vb. olgular yardımıyla bir yönü ile sosyal hayatı kolaylaştırırken, bir yönü ile de sosyal eşitsizlikleri meydana getiren bir fonksiyona sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal İlişkiler, Sosyal Sermaye, Sosyal Eşitsizlik, Habitus.

Abstract

Term of Social capital has been discussed in the field of social sciences for a long time within the framework of a solution option for social problems such as

* Öğrt. Gör. Yalova Üniversitesi Çınarcık Meslek Yüksekokulu syarci@yalova.edu.tr

weakening in social ties, lack of sense of confidence in a society and gradual weakening of social relations that are resulted from individualization in modern societies. Some social scientists present the term of social capital as the sole solution option for social problems while some others prefer to have a precautionary approach in this regard. Pierre Bourdieu is one of those thinkers, who consider the social capital as a source of social inequalities and maintenance of elites' power in a society. The social capital, according to Bourdieu, facilitates social life by means of phenomena such as social actors' sense of belonging to groups, social and cultural codes, Habitus and so on, however; it has also a function of creating social inequalities.

Keywords: *Social relations, Social Capital, Social Inequality, Habitus.*

1. GİRİŞ

Günümüz modern toplumlarında karmaşıklaşan ve bir o kadar da ferdileşen insanlar arası ilişkiler, iletişim ve sosyal hayat bireyleri, sığınabilecekleri, sosyal hayatın karmaşıklığından ve sosyal sistemin bireyi tüketici etkilerinden koruyacak oluşumlar aramaya mecbur etmiştir. Bu bağlamda, modern toplumda hali hazırda var olan sosyal ilişki ve ağların bireylerin ve toplumun ihtiyaç duyduğu donanımı sağladığı yeniden fark edilmiştir. Söz konusu bu sosyal ilişki ve ağlar, kişilerin tek başlarına ulaşım bir araya getirebilecekleri maddi, manevi ve sosyal birikimlerinden daha fazlasını ifade etmektedir ki; Pierre Bourdieu'nun da aralarında bulunduğu çok sayıda sosyal bilimcinin *sosyal sermaye* ismi ile kavramsallaştırdıkları araştırma alanını oluşturur.

Sosyal sermaye kavramı, yirminci yüzyılın ortalarına doğru sosyal bilimler literatürüne girmesine rağmen, asıl yoğun tartışma zeminini 1960'lardan sonra bulmuştur. Bilgi ve enformasyonun yoğun olarak üretilip sosyal alanda hızla sirküle edildiği günümüz modern toplumlarında, sosyal bağların öneminin daha da belirgin hale gelmesi, buna ek olarak modern toplumların giderek daha da keskin bir şekilde ferdileşmesi ve bunun sonucu olarak zayıflayan sosyal bağlar ve beraberinde getirdiği yabancılaşma olgusu, sosyal sermaye tartışmalarının yoğunluğunun toplumsal bağların git gide zayıfladığı bir zamana denk gelmesini açıklar niteliktedir.

Bu manada “sosyal sermaye kavramının ana fikri, sosyal iletişim ağlarının toplumun sağlıklı bir şekilde devam etmesinde hayati bir değeri olduğudur” (Şan 2007: 71). İletişim ağlarının bir toplumda sağlıklı ve verimli çalışması, toplumun sağlıklı bir şekilde devamının şartı olarak görülmekte ve sosyal sermaye tartışmalarının ana eksenini/kaygısını oluşturmaktadır. Zira sağlıklı iletişim ağlarına sahip olan toplumlarda ancak, toplumsal bütünlük ve güven gibi toplum açısından vazgeçilmez değere ve öneme sahip olan unsurlar temayüz ederler.

Dolayısıyla sosyal sermaye tartışmalarını sürdürürken unutmamamız gereken en önemli husus *ilişkilerin önemli* olduğu gerçeğidir.

2. SOSYAL SERMAYE KAVRAMI VE KÖKENİ

Aslında sosyal sermaye kavramı çerçevesinde tartışılan hususlar yeni gün yüzüne çıkmış olmamakla birlikte, günümüz sosyal sermaye tartışmaları açısından yeni olan, sosyal sermayenin toplumsal hayatın işlerliği bakımından ne kadar da önemli ve kullanışlı bir şey olduğunun bilincine varılmış olması ve bu çerçevede bir kavramsallaştırmaya gidilmesidir. Sosyal sermaye'yi beş temel kavram çerçevesinde ele almak mümkündür. Bu kavramlar sırasıyla güven, karşılıklılık, sosyal ağlar, birlikte davranış normları ve son olarak da angajman ve aidiyet duygusudur (Kay/Pearce 2003: 2-3).

Sosyal sermaye fikri Avrupa'da uzun zamandan bu yana, temelde toplumsal birlikteliği sağlamak ve daha özelde ise iktisadi gelişmeyi sağlamak adına konu edinile gelmiştir. Buradaki ana fikir, sosyal bağlantıların kârlı olabileceği ve sosyal ilişkilere bu amaçla yatırım yapılabileceği fikridir. Bu bağlamda 1930'lu yıllarda ilk olarak *endüstride beşeri sermaye* kavramı, işletme içerisindeki muhtemel çatışmaların engellenerek daha üretken bir ortam hazırlanması düşüncesi çerçevesinde oluşturulmuş bir kavramdır. Daha sonra bu kavram, emeğin iş performansına olan katkısı çerçevesinde beşeri sermaye kavramına evrilmiştir (Şan 2007: 71). 1960'larda Theodore Schultz ve hemen akabinde Becker *beşeri sermaye* kavramını, ekonomi disiplini referans alarak, herhangi bir üretim faktörü gibi değerlendirmek suretiyle literatüre kazandırmışlardır. Onlara göre emek gücü de diğer üretim faktörleri gibidir; dolayısıyla eğitim ve sağlık gibi yerinde yatırımlarla daha verimli/kârlı hale gelebilir (Field 2008: 16-17).

1970'lere kadar süren sosyal sermaye tartışmalarının ana karakterini belirleyen unsur, sosyal sermayenin daha çok iktisadi bir arka planla birlikte düşünüldüğü gerçeğidir. Toplumsal ilişkilerin çok boyutluluğu göz önüne alındığında, sosyal sermaye tartışmalarında tek boyutlu bir yaklaşımdan ziyade, karmaşık toplumsal ilişkileri tüm arka planıyla çözümlenebilecek çok boyutlu/interdisipliner bir yaklaşıma ihtiyaç olduğu aşikârdır. Bu bağlamda, özellikle 80'lerden itibaren Bourdieu, Coleman ve Putnam'ın başını çektiği sosyal bilimciler, sosyal sermaye tartışmalarının kavramsallaştırılmasında ufuk açıcı isimler olmuşlardır.

Sosyal sermaye, hem çıkış noktası hem de sonuçları bakımından kabaca bir genellemeyle *kaynak* olarak anlaşılabilir. Bu bağlamda sosyal sermaye en genel manasıyla, kendisine yapılan yatırımların kârlı/verimli olduğu kaynakların bütünüdür. Nan Lin bu noktada sosyal sermaye kavramını *kişisel* ve *sosyal* kaynak

olarak iki boyutta ele alır. O, sosyal sermayeyi hem tekil bireye getiri sağlaması açısından kişisel olarak algılar hem de kişinin elde ettiği getirilerin grup içindeki paylaşımı açısından kamusal bir mal/iyi olarak sosyal boyutta sermaye kavramını inceler. Buna mukabil Cohen ve Prusak ise sosyal sermaye'yi sosyal aktörler arasında güven, ortak anlayış ve müşterek değerler neticesinde birbirlerine bağlı davranışlar vasıtasıyla grup içerisinde kooperatif bir davranışı mümkün kılan biriktirilmiş sosyal bağlar stoku olarak tanımlamışlardır (Fuchs 2006: 84).

3. SERMAYENİN TOPLUMSAL BOYUTU; COLEMEN, PUTNAM VE BOURDİEU

Son birkaç on yılda sosyal sermaye tartışmalarına yapılan katkılar oldukça hızlı bir ivmeyle yoğunluk kazanmıştır. Temelde sosyal sermaye tartışmalarına yön veren isimlerin başında –ittifakla- James Samuel Coleman, Robert Putnam ve Pierre Bourdieu gelmektedir. Makalenin asıl yazılış amacı olan Bourdieu'nün sosyal sermaye anlayışını aktarmadan önce sırasıyla Coleman ve Putnam'ın konu ile ilgili görüşlerini kısaca incelemek konu bütünlüğünü yakalamak açısından yerinde olacaktır.

Coleman eğitim sosyolojisi alanında araştırmalar yaparak, sosyal statünün okul başarısındaki etkisini araştırmıştır. O, çalışmalarının sonucunda sosyal sermaye'nin sadece iyi şartlara sahip sosyal gruplar açısından değil; kısıtlı imkânlarla sahip olan sosyal gruplar açısından da pozitif etkiler gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Bu nedenle Coleman sosyal sermaye'yi “temelde üretken faaliyeti kolaylaştırıcı bir fonksiyona sahip” (Şan 2007: 74) bir *kamu malı/çıkarı* olarak düşünür (Coleman 2010: 77-119).

Sosyal sermaye, işlevi ile tarif edilir...Sosyal yapının bazı cephelerinden oluşur ve yapının içinde olan bireylerin eylemlerini kolaylaştırır...sosyal sermaye...üretkendir...Sermayenin diğer biçimlerinden farklı olarak, sosyal sermaye kişiler arası ve kişiler içindeki ilişkilerin yapısında saklıdır. Ne bireyin kendisinde ne de fiziksel üretim araçlarında yatmaktadır (Harriss/Renzi 2010: 11-12).

Coleman'a göre sosyal sermaye, içinde karşılıklılık beklentilerinin bulunduğu ve ilişkilerin yüksek dereceli bir güvenle ve ortak değerlerle oluştuğu, böylece bir bireyin iletişim ağlarının ötesine geçtiği, bir kaynağı temsil eder (Field 2008: 28). Coleman sosyal sermaye tartışmalarına katkısını disiplinler arası bir bakış açısı ile geliştirir. O sosyoloji ve ekonomi disiplinlerini, sosyal sermaye kavramını geliştirmek adına birleştirir. Ekonomi disiplininden ödünç aldığı *rasyonel tercih kuramı*'nı Coleman, “sosyal sistemdeki bireysel davranışların bir toplamı olarak geliştirmiştir” (Field 2008: 29). Coleman'a göre bireysellik ve bencillik varsayımına rağmen,

insanlar rekabet etmek yerine, kendi çıkarlarını gözetmek adına gayri iradi bir biçimde -tıpkı klasik ekonomi anlayışındaki *görünmez el* gibi- iş birliği yaparlar. Böylece Colaman'ın düşüncesinde sosyal sermaye, bireysel olanla kolektif olan arasında köprü kurmaya yarayan, herkesin yararlanabileceği tehlikesiz, tarafsız ve mükemmel bir *kamusal mal* olarak karşımıza çıkar. Coleman'a göre “sosyal sermaye'nin kendisiyle belirli yükümlülük ve beklentiler bağlıdır” (Fuchs 2006: 89). Eğer bir kişinin alacaklarının sayısı çok sayıda insana ulaşmışsa, işte o zaman Coleman, ileriki bir zaman için hazır duran bir sosyal sermayeden bahseder. Bu noktada Coleman iki önemli zorunluluktan bahseder: Güven büyüklüğünün önemli rolü ve gerçek manada karşılığı ödenmiş yükümlülüklerin çokluğu (Fuchs 2006: 89). Eğitim alanında yaptığı araştırmalarda, zayıf bağların sayısının ve derecesinin akademik başarıda etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Coleman, sosyal sermaye'nin, sosyo-ekonomik dezavantajlı grupların üzerinde dengeleyici bir rolü olduğunu savunmuştur.

Putnam ise Coleman'dan farklı olarak sosyal sermaye kavramını daha çok toplumsal bir düzeyde ele almıştır. Onun sosyal sermaye kavramında vurguyu, iletişim ağlarına aktif katılıma ve bu katılımdan hâsıl olan karşılıklılığa ve yine burada ortaya çıkan karşılıklı toplumsal güvenirlilik normlarına yaptığı söylenebilir (Field 2008: 53). Sosyal sermaye tartışmalarında bir klasik sayılan “Making Democracy Work” kitabında Putnam, kuzey ve güney İtalya bölgesel yönetimlerinin görece performanslarını, *sivil geleneği* performansın kaynağı olarak ele almak suretiyle analiz etmiştir. Temsili demokratik kurumların başarısını, vatandaşların söylem ve uyarılarını dikkate almaya hazır olma manasında *duyarlılık* ve bu söylem ve uyarıları etkili/verimli bir şekilde uygulama noktasında *etkililik* kıstaslarına bağlamıştır. Devamında siyasi başarıyı üç temel unsurla açıklamıştır: sosyo-ekonomik modernlik ya da refah düzeyi, yurttaş toplumu (civic community) ve siyasi kurumların kendisi. Bu unsurlardan yurttaş toplumu kavramının dört özelliği şunlardır: yurttaş bağlantısı, siyasi eşitlik, yurttaşlar arasında ilişki ve özgür dernek(leşme)ler. Making Democracy Work kitabında Putnam, yurttaşların yönetime katılımının çokluğu kıstası ile siyasi başarıyı açıklamıştır. Yönetime yurttaşların katılımı ve siyasi başarı arasındaki ilişki, yurttaş toplumunun (civic community) varlığı ile açıklanmıştır. Burada, yurttaş toplumunun varlığı, sosyal sermaye'nin varlığı şeklinde yorumlanıp tanımlanmıştır (Roller 2007: 379-381). Nihayet Putnam sosyal sermaye'yi “içlerinde koordine hareketleri kolaylaştırmak yolu ile toplumun başarı kabiliyetini iyileştiren güven, normlar ve ağlar gibi sosyal organizasyon özellikleri” şeklinde tanımlamıştır (Roller 2007: 381).

Putnam sosyal sermayeyi iki temel biçimde ele alır: heterojen/birleştirici ve sosyolojik yapışkan niteliğindeki *köprü oluşturan* sosyal sermaye ve seçkin/homojen nitelikteki *bağlayıcı olan* sosyal sermaye. Putnam, aşırı işbirlikçi ve toplumsal ilgisizlik gösteren bağlar yerine gönüllülük esasına dayanan ve sosyal olabilirlik

seviyesi yüksek bağların daha önemli olduğunu savunur. Bu, Putnam'ın kolektif eyleme yaptığı vurguyla alakalıdır. Toplum merkezli bir sosyal sermaye anlayışı olan Putnam, sosyal katılımın düşüşünde dört temel faktör belirlemiştir: kadınların toplum/iş hayatına dâhil olması, metropollerdeki yaşam şartları ve zamansızlık, kuşak değişimi ve nihayet televizyon (Field 2008: 40-56).

4. BUORDİEU'DA SERMAYE KAVRAMI

Pierre Bourdieu'nun sosyal sermaye üzerine söylediklerinin anlaşılabilmesinin önkoşullarından biri hiç şüphe yok ki onun *sermaye* kavramına yüklediği anlamı iyi bilmekten geçer. Bunun sebebi Bourdieu'nün açıklamalarının merkezinde *sermaye* kavramının yer almasıdır. Bourdieu'ya göre sermaye kavramı “toplumun biriktirilmiş tarihi”dir (Bourdieu 1983: 183). Bu husus, Bourdieu'nun sosyolojik anlayışında bir toplumun, daha doğru bir ifade ile sosyal dünyanın nasıl çalıştığını daha detaylı inceleyebilmemiz ve daha doğru anlayabilmemiz için oldukça önemlidir.

Sermaye, ya materyal şekilde ya da içselleştirilmiş 'katılmış' şekilde biriktirilmiş iştir. Her bir aktör ya da grup tarafından sermaye şahsen ve özel olarak öğrenilir ki bu şekilde metalaştırılmış ya da canlı iş şeklinde sosyal enerjinin sahiplenilmesi de mümkündür (Bourdieu 1983: 183).

Yukarıdaki tanımlamadanda anlaşıldığı gibi sermaye, aktörlerin veya grupların düşünce ve davranışlarını formüle ettikleri, topluma ait alışkanlık, kodlama veya kalıpların bütünüdür. Söz konusu bu formülasyon neticesinde aktörler ya da gruplar davranışlarının meşruluğunu sağlarlar. Zamanla ve yeni davranışlar yoluyla sermaye kendini yeniden üretir. Söz konusu bu sermaye aslında toplumun '*mantıksal pratikleri*'dir. Söz konusu bu mantıksal pratikler, sosyal olan için 'tesis edilmiş anlam'dır (Bourdieu/Wacquant 1996: 153). Bir sosyal aktör eğer söz konusu bu kodlama içerisinde hareket ederse, davranışlarını önceden hesaplayabilmek mümkün hale gelir.

Bourdieu'ya göre sermaye, sosyal “*ayrım*'ın (distinction) aracı ya da enstrümanıdır. Yani, sermayeye erişim, (sermayeye ç.n.) sahip olmak vb. yoluyla, sosyal sınırlama ve hiyerarşi vuku bulur. Ya da, sermayenin toplumsal sınırlama için bir oyun olduğu söylenebilir” (Vester 2010: 142). Bu manada sermaye, hem aktörün içinde bulunduğu sosyal alanı hem de aktörün ait olduğu habitusu belirler (Kajetzke 2008: 57).

Pierre Bourdieu sermayeyi üçe ayırır: bunlar sırasıyla ekonomik, kültürel ve sosyal sermayelerdir. Bu üç sermaye türü aslında oldukça yakın bir şekilde birbirine bağlıdır. Sermaye türleri arasındaki söz konusu bu yakın ilişki, her bir sermaye türünün diğeri ile arasında ayrılmaz bir işbirliği olduğu anlamına gelir. Daha doğru bir

ifade ile her bir sermaye türü toplum içerisinde –sanki- farklı bir seviyeye/katmana denk gelmektedir. Buna göre *sermaye* toplumda üç farklı şekilde kendini gösterir:

Anında ve doğrudan paraya çevrilebilir ve mülkiyet hakları biçiminde kurumsallaştırılabilir olan *ekonomik sermaye*; belirli şartlar içinde ekonomik sermayeye çevrilebilir olan ve eğitim vasıfları biçimlerinde kurumsallaştırılabilir olan *kültürel sermaye*; ve son olarak toplumsal yükümlülüklerden (“bağlantılar”) oluşan, belirli şartlar içinde ekonomik sermayeye çevrilebilir ve bir soyluluk unvanı gibi biçimlerde kurumsallaştırılabilir olan *sosyal sermaye* (Bourdieu 2010: 49).

Sosyal sermaye tartışmalarında Bourdieu'nün önemi, onun sosyal sermaye metaforunun kavramsallaştırılması hususunda önemli katkılarının oluşu sebebiyledir. Bourdieu, sosyal sermaye kavramını, bir yönü ile Marxizm'in kaynaklara ulaşmadaki eşitsizlik ve iktidarın sürdürülmesi sorunsalları çerçevesinde kavramsallaştırırken diğer bir yönü ile de sosyal Katolikliğin fakir-zengin dikotomisi çerçevesinde ele almıştır.

5. BOURDIEU'DA SOSYAL SERMAYE; TOPLUMSAL HİYERARŞİ

İlişkiler önemlidir ve insanlar arasında tesis edilen sosyal bağlar toplumun yapı taşlarıdır. Sosyal iletişim ağları ise değerli bir servettir. Sosyal sermaye kavramı Bourdieu'da, sosyal aktörlerin ve grupların aktüel ve potansiyel kaynaklarının birlikteliğine atıf yapan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bourdieu'ya göre;

Sosyal sermaye, az ya da çok kurumsallaşmış karşılıklı tanıma ve tanınma ilişkilerinin süre(k)li ağlara sahip olma/tasarruf etme ile bağlantılı, aktüel ve potansiyel kaynakların birlikteliğidir; ya da farklı bir ifade ile, bir gruba aidiyete dayanan kaynaklarla alakalı bir şeydir (Bourdieu 1983: 190-191).

Sosyal sermaye ilkin, ilişki ağlarının genişlemesine, ikinci olarak da kişinin ekonomik, kültürel ve sembolik sermayesinin kapsamına bağlıdır. Bu noktada iki kavram önemli bir rol oynamaktadır. Bu kavramlar, *sosyal ağlar* ve *maddi ve sembolik değişim ilişkileridir*. Başka bir ifade ile sosyal sermaye açısından önemli olan, bağların değeri, büyüklüğü ve harekete geçirilebilme kabiliyetleridir.

Toplumda her fert aslında bir sosyal sermayeye sahiptir. Bu sahiplik, ferdin belirli bir aileye, gruba, partiye vb. aidiyeti ile betimlenir. Birey, söz konusu bu aidiyet yoluyla ait olduğu grubun ağlarını ve kaynaklarını kullanma hakkını garantiler. Bu aidiyet, fert için hem bir tanıma ve aynı zamanda da bir tanınmadır ve bu süreç bir karşılıklı ilişki içerisinde gelişir.

Bourdieu bu süreci *kredi değer(liliğ)i* kavramı ile açıklamıştır. Bu süreç şu şekilde anlaşılabilir: sosyal hayat içerisinde insanlar, kolay -kabiliyetler manasında- ve yasal –tanınma manasında- bir statüye sorunsuz bir şekilde sahip olabilmek için kredi notlarına ihtiyaç duyarlar. Bu ise sadece doğru sosyal sermayeye sahip olmakla gerçekleşir. Bu noktada Bourdieu, *hediye değişimini* toplumsallığın bitmeyen çabası ve ileriye yönelik sağlam bir yatırım olarak nitelendirir (Field 2008: 24).

Başka bir ifade ile birey, sadece bunun için gerekli bedenlenmiş durum ve onun aktüel hale getirilmesini içeren bir sosyal sermayeye sahip olmak koşulu ile elde ettiği statüyü devamlı ve yasal olarak kurgulayabilir. Yani bireyin sosyal sermayesinin büyüklüğü oranında kişiye bilgi değişimi için ihtiyaç duyulur veya ihtiyaç halinde ona geri dönülür.

Bu noktada önemli olan hususlardan bir tanesi de söz konusu bu sosyal ağların toplumda daima yenilediği ve üretildiği gerçeğidir. Bu yenileme ve yeniden üretme toplumda sürekli cereyan eden bir olgudur. Bu süreç Bourdieu'ya göre toplumsal eşitsizliğin oluşturulması ve onun devamı noktasında önemli bir özelliktir. Bourdieu, Putnam'ın aksine sosyal sermayeyi bir kolektif mal/iyi olarak düşünmez; o Putnam'ın aksine, sosyal sermayeyi kişisel bir kaynak olarak ele alır. Dolayısıyla Bourdieu'ya göre toplumsal gerçeklikte, sadece diğer sermaye çeşitleri ile birlikte açığa çıkan sosyal sermaye ve toplumda kişiler arasındaki ekonomik ve kültürel sermayenin dağılımındaki eşitsizlik, sosyal sermaye alanında, her zaman eşitsizlikleri güçlendirici bir olgu olarak karşımıza çıkar (Braun 2002: 9).

6. SONUÇ

Sosyal sermaye kavramı belki etiketlenmiş bir kavram olarak değil ama içerik olarak uzun zamandan beri tartışılan bir kavramdır. Sosyal bilimcilerin hemen hepsi söz konusu bu kavramın karanlık yönlerinden ziyade toplum ve birey için sunduğu kolaylıkları ve yararlılıkları konu etmişlerdir. Bugüne kadar yapılan akademik başarı, sağlık, suç ve sapkınlık, ekonomi vb. alanlardaki çalışma ve araştırmalarda, ağırlıklı olarak sosyal sermayenin olumlu yönlerine atıfta bulunulmuştur.

Bourdieu, bu noktadan bakıldığında, sosyal sermaye kavramının eleştiri konusu olabilecek boyutlarını da öne çıkaran düşünürler arasında yerini almıştır. Bourdieu'nun eleştirel bakışının kaynağı, Marxizm ve sosyal Katoliklik modellerini kendine referans alan bir bakış açısıyla sosyal sermaye kavramını ele almasıdır. Bu manada Bourdieu sosyal sermayeyi, toplumsal eşitsizliği beraberinde getiren bir olgu olarak düşünür.

Bu manada sosyal sermaye Bourdieu için nihayetinde, tekil aktörlerin kendi çıkarları adına, bir yatırım stratejisi mantığıyla hareket ederek, bağlantılarını

kullanması ve bu sürecin toplumsal hiyerarşiyi gerektirmesinden başka bir şey değildir. Böylece Bourdieu sosyal sermayeyi büyük ölçüde tehlikesiz görmekle beraber pratikte ezilmişlere karanlık, ayrıcalıklılara aydınlık bir olgu olarak ele alır.

KAYNAKÇA

- BOURDİEU, Pierre (1983), “Ökonomisches Kapital, Kulturelles Kapital, Soziales Kapital”, Hrsg: KRECKEL, Reinhard, *Soziale Ungleichheit, Soziale Welt*, Sonderband 2. Göttingen, s. 183-198.
- BOURDİEU, Pierre ve WACQUANT, Loic J.D. (1996), *Reflexive Anthropologie*, Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- BOURDİEU, Pierre (2010), “Sermaye Biçimleri”, Derleyenler: M. M. Şahin ve A. Z. Ünal, *Sosyal Sermaye, Değişim*, İstanbul, s. 45-75.
- BRAUN, Sebastian (2002), “Soziales Kapital, sozialer Zusammenhalt und soziale Ungleichheit”, *Aus Politik und Zeitgeschichte*, B 29-30, 2002, s. 6-12.
- COLEMAN, James S. (2010), “Beşeri Sermayenin Yaratımında Sosyal Sermaye, Derleyenler: M. M. Şahin ve A. Z. Ünal, *Sosyal Sermaye, Değişim*, İstanbul, s. 77-119.
- FİELD, John (2008), *Sosyal Sermaye*, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- FUCHS, Manfred (2006), *Sozialkapital, Vertrauen und Wissentransfer in Unternehmen*. DUV. Wiesbaden.
- HARRİS, John ve RENZİ, Paolo De (2010), “Sosyal Sermaye Kavramı: 'Kayıp Halka'mı Yoksa Analitik Olarak mı Kayıp?’, Derleyenler: M. M. Şahin ve A. Z. Ünal, *Sosyal Sermaye, Değişim*, İstanbul, s. 7-44.
- KAJETZKE, Laura (2008), *Wissen im Diskurs. Ein Theorienvergleich von Bourdieu und Foucault*. VS Verlag. Wiesbaden.
- KAY, Alan ve PEARCE, John (2003), *Soziales Kapital*. CBS Network Services Limited und Technologie-Netzwerk Berlin e.V., Berlin.
- ROLLER, Edeltraud (2007), “Robert D. Putnam in Zusammenarbeit mit Robert Leonardi und Raffaella Y. Nanetti, Making Democracy Work. Civic Tradition in Modern İtaly”, Hrsg: KAILİTZ, Steffen, *Schlüsselwerke der Politikwissenschaft*, VS Verlag, Wiesbaden s. 379-382.
- ŞAN, Mustafa Kemal (2007), “Bilgi Toplumuna Geçişte Sosyal Sermayenin Taşıdığı Önem ve Türkiye Gerçeği”, *Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, 2007, Volume 2, Spring, s. 70-95.
- VESTER, Hainz Günter (2010), *Kompendium der Soziologie III: Soziologische*

Theorien. VS Verlag, Wiesbaden.